

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΑΝΑΓΛΥΦΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Α'

ΔΥΟ ΑΝΑΓΛΥΦΟΙ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΑΙ ΠΛΑΚΕΣ

Αἱ δύο πλάκες, τῶν ὁποίων ἔπεται ἡ περιγραφή, παρελήφθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Κων/πόλεως τὴν 13^{ην} Ἰουνίου 1923 καὶ κατεγράφησαν εἰς τὸ μητρώον τῶν μαρμάρων ὑπ' ἀριθ. 3978, 3979. Προέρχονται δὲ ἐκ τοῦ τουρκικοῦ λουτροῦ «Ἰμραχὲρ Χαμάμ»¹, νῦν κατεστραμμένου, τὸ ὅποιον κεῖται εἰς Βλάγκαν², πλησίον τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τοῦ Γενι - Καποῦ, καὶ ἦσαν τοποθετημέναι ὥς διάκοσμος ἐκατέρωθεν τῆς ἐσωτερικῆς θύρας τοῦ λουτροῦ. Θὰ ἦσαν πιθανώτατα κεχρωσμένοι ἐρυθραί, ὥς φαίνεται ἀπὸ ὑπάρχοντα ἔχνη. Μετὰ τινα πυρκαϊάν, ἥτις ἐμαύρισε τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πλακῶν, χωρὶς ὅμως νὰ προσβάλῃ τὸ μάρμαρον, τὰς ἐπέχρισαν ἐπανειλημμένως ὥς καὶ τὸν τοῖχον, μὲ ἄσβεστον, εἰς τρόπον ὥστε τὸ χρῶμα τοῦτο ἐγέμισε τὰς ἐσοχὰς τοῦ ἀναγλύφου.

Λευκὸν μάρμαρον μὲ χονδροὺς κρυσταλλίνοις κόκκοις.

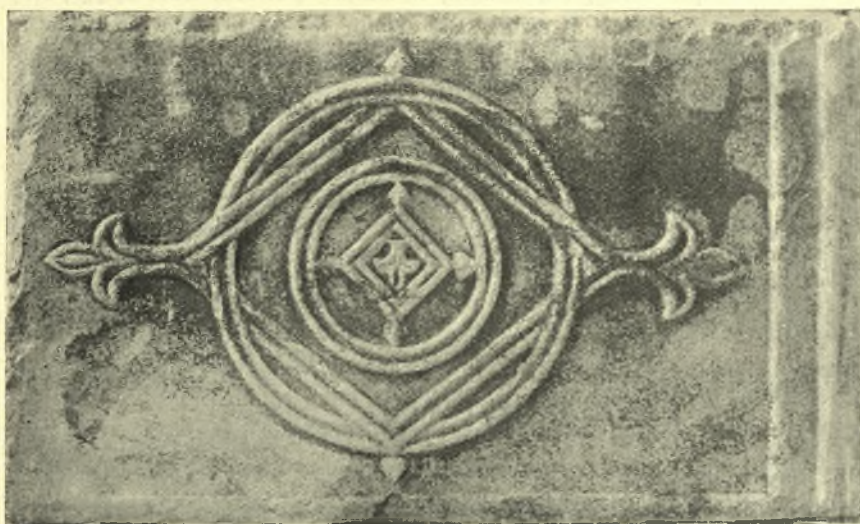
ἀρ. 3978. ὕψος 0,75, πλάτος 1,26, πάχος 0,035

ἀρ. 3979. » 0,77, » 1,21, » 0,04

Ἡ προσθία ὄψις τῶν πλακῶν φέρει ἔχνη ἐρυθροῦ χρώματος καὶ μαῦρα στίγματα προελθόντα ἀπὸ τὴν πυρκαϊάν· ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι ἡλλοιωμένη ἐκ τοῦ χρίσματος, καὶ φέρει διαβρώσεις εἰς τὰ ἄνω ἄκρα καὶ τὰ πλευρά. Ἡ ὀπισθία ὄψις ἔχει ἐπιφάνειαν κιτρινισμένην καὶ ἐλαφρῶς ἡλλοιωμένην ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς, εἰς τὴν παραμικρὰν δὲ ἐπαφὴν κονιοποιεῖται.

¹ Τὸ «Ἐμίρ Ἀχούρ» ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου Σταυλάρχου, ὅστις ἐδίδετο εἰς τοὺς μεγάλους ἀξιωματούχους τῆς αὐλῆς. Διὰ πρώτην φορὰν ὁ τίτλος οὗτος ἐδόθη κατὰ τὴν ἐποχὴν Βαγιαζήτ τοῦ Β' (1481 - 1512) εἰς τὸν Ἀλβανὸν Ἡλιάς Μπέην, υἱὸν τοῦ Ἀβδουλλάχ — ὁ τίτλος τοῦ Ἀβδουλλάχ δίδεται πάντοτε ὡς ὄνομα πατρὸς εἰς τοὺς ἀλλαξοπιστοῦντας καὶ σημαίνει θεράπων τοῦ Θεοῦ. (Βλ. «Sidjili Osmani», τόμ. 4^{ος}, σ. 732, κείμενον Τουρκικόν). Ὁ «Ἐμίρ Ἀχούρ» εἶναι τὸ ἴδιον πρόσωπον, τὸ ὅποιον μετέτρεψε τὴν Μοῆν τοῦ Στουδίου εἰς τέμενος, καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ πλησίον ἓν σχολεῖον. Διὰ τῆς διαθήκης του, χρονολογουμένης κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ῥαμαζανίου 916 Ἑγ. (1508), κληροδοτεῖ εἰς τὰ ἐν λόγῳ οἰκοδομήματα τὸ εἰσόδημα ἐνὸς λουτροῦ καὶ ἐπὶ καταστημάτων κειμένων ἐν Κων/πόλει εἰς τὴν συνοικίαν Βλάγκα. — Ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ λουτροῦ προέρχονται αἱ δύο πλάκες, τὰς ὁποίας περιγράφομεν.

² Βλάγκα εἶναι ἡ Βυζαντινὴ ὀνομασία τῆς συνοικίας, ἥτις διατηρεῖται μέχρι σήμερον.

Εἰκ. 1. Αἱ ἐπὶ ἐκατέρᾳ ὀψεως τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3978 θωρακίου παραστάσεις.

Αἱ πλάκες περιβάλλονται εἰς τὰ κάτω ἄκρα καὶ εἰς τὴν μίαν πλευρὰν ὑπὸ ραβδώσεως ἐλαφρῶς καμπύλης. Εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 3979 ἡ ράβδωσις εἶναι ἐπενδεδυμένη μὲ πλατὺ γυμνὸν περιθώριον.

Δύο παγώνια εἶναι τοποθετημένα ἐκατέρωθεν σηματοποιημένου ἀγγείου. Τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ, (εἰκ. 1) ὄρθιον, δεικνύει τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν,

καὶ ῥαμφίζει, κλῖνον τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἄγγειον. Ὁ ὀφθαλμὸς σχηματίζεται ὑπὸ κύκλου ἔχοντος ὀπὴν εἰς τὸ κέντρον, εἰς τὴν ὁποίαν, ἴσως, θὰ ἦτο ἐνσφηνωμένος λίθος ἢ κόκκος χρωματιστῆς ὑάλου, παριστάνων τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἐπίσης εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ λοφίου ὑπάρχουν τρεῖς ἀνάλογοι ὀπαί, ὀλιγώτερον βαθεῖαι. Τὸ πτέρωμα τοῦ σώματος καὶ τοῦ λαιμοῦ ὑποδηλοῦται διὰ γραμμῶν *φολιδωτῶν*, τῶν ὁποίων αἱ διαστάσεις αὐξάνουν ὅσον ἀπομακρύνεται τῆς κεφαλῆς. Ἡ οὐρὰ εἶναι ὁμοίως διακεκοσμημένη ὑπὸ δύο παραλλήλων σειρῶν καμπύλων γραμμῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἀνάγλυφον προέχει περισσότερον, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐλαττοῦνται εἰς τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς, δίδουσαι οὕτω τὴν ἐντύπωσιν μεγάλου φύλλου, μὲ μίαν διάμεσον καὶ πολλὰς νευρώσεις. Τὸ ἄνω μέρος τῆς πτέρυγος κοσμεῖται ὑπὸ *φολιδωτοῦ* καὶ τὰ μακρὰ πτερὰ παριστάνονται διὰ παραλλήλων καὶ ἐπιμήκων αὐλακίων. Οἱ πόδες εἶναι κυρτωμένοι, ὥς ἐὰν εἶχε τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσγειωθῇ τὸ πτηνόν. Ὁ καλλιτέχνης δὲν ἀπεικόνισε τοὺς δακτύλους, διὰ νὰ μὴ φανῇ ἡ ἀσχημία τῶν ποδῶν τοῦ πτηνοῦ. Ἡ ὑπόλοιπος ἐπιφάνεια τῆς πλακός, ἐκτὸς τοῦ κάτω ἄκρου δεξιὰ, καλύπτεται ὑπὸ φυτικῶν διακοσμήσεων. Εἰς τὸ ἄνω τμήμα ὑπάρχει φύλλωμα, τὸ ὅποιον φαίνεται ὥσεὶ ἐξερχόμενον τῆς οὐρᾶς τοῦ παγωνίου. Κάτωθεν τοῦ λαιμοῦ, ἐν φυτόν, ἀποτελούμενον ἐκ πέντε αἰχμηρῶν καὶ δύο καταπιπτόντων φύλλων, ἀναφύεται ἐκ τῆς γῆς.

Τὸ ἄγγειον εἶναι ὑδρία μετὰ λαβῶν, τοποθετημένη ἐπὶ ἐνὸς υποβάθρου, τοῦ ὁποίου εἶναι ὄρατὸν τὸ δεξιὸν κάτω τμήμα. Ἡ ὑδρία κοσμεῖται ὑπὸ δύο σχηματοποιημένων λαβῶν, αἵτινες ἀπολήγουσιν εἰς σπείρας.

Εἰς τὴν ἀριστερὰν πλάκα (εἰκ. 2) φαίνεται τὸ ἄκρον τῆς ἀριστερᾶς λαβῆς. Εἰς τὴν πλάκα ταύτην παριστάνεται ἐπίσης ἐν ὄρθιον παγώνιον, τοῦ ἰδίου μεγέθους μὲ τὸ προηγούμενον, ἀλλὰ μὲ διάφορον στάσιν. Ἀντὶ νὰ ῥαμφίξῃ, ἔχει τὴν κεφαλὴν ὑψωμένην καὶ ἐστραμμένην πρὸς τὰ ὀπισθεν, ἀνυψώνει ὀλίγον τὴν πτέρυγα, ἀφίνει δὲ τὴν οὐρὰν νὰ καταπέσῃ. Τὸ πτέρωμα παρουσιάζει μεγαλειτέραν ποικιλίαν ἀπὸ τὴν προηγουμένην πλάκα. Ὁ λαιμός, ἡ πτέρυξ καὶ ἡ κοιλία κοσμοῦνται διὰ τοῦ ἰδίου τρόπου, ἀλλὰ τοῦ λαιμοῦ τὰ μικρὰ πτερὰ, μετακινήθεντα κατὰ τὴν στροφὴν τῆς κεφαλῆς, εἶναι πολὺ τετραγαγμένα, ὀλιγώτερον σχηματικά, καὶ πλησιάζουν πολὺ πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἡ διάμεσος νεύρωσις ἀντικαθίσταται ὑπὸ σειρᾶς ἐστιγμένων κύκλων, οἵτινες σχηματίζουν τὰς κηλίδας τοῦ πτερώματος τοῦ πτηνοῦ. Τὸ διαχώρισμα μεταξὺ τῶν *φολιδωμάτων*, παριστανόντων τὰ μικρὰ πτερὰ, καὶ τῶν ἐπιμήκων — παραλλήλων αὐλακώσεων, αἵτινες σχηματίζουν τὰ μακρὰ πτερὰ, εἶναι ὑπογραμμισμένον διὰ καθέτου γραμμῆς, ἣτις φαίνεται νὰ χωρίξῃ τὸ σῶμα τοῦ πτηνοῦ εἰς δύο. Ὁ ὀφθαλμός, τὸ λοφίον, καὶ οἱ πόδες παρουσιάζουν τὰς ἰδίας ἀναλογίας κατασκευῆς μὲ τὰ ἐπὶ τῆς προηγουμένης πλακός. Κάτωθεν τοῦ λαιμοῦ ὑπάρχει φυτὸν ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ φυτὸν τῆς πρώτης πλακός. Τέλος δύο φυλλώματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν φαίνεται ἀναφύμενον

Εἰκ. 2. Αἱ ἐπὶ ἑκατέρᾳ ὀψεως τοῦ ὑπ' ἀριθ 3979 θωρακίου παραστάσεις.

ἐκ τῶν νώτων τοῦ πτηνοῦ καὶ τὸ ἕτερον μεγαλείτερον, κατέχουν ὁλόκληρον τὸ ἀριστερὸν τμήμα τῆς πλακός.

Εἰς τὸ ὀπισθεν μέρος τῶν δύο πλακῶν ὑπάρχουν δύο μεγάλαι γεωμε-

τρικαὶ διακοσμήσεις, αἵτινες κατέχουν ὅλον τὸν χῶρον, καὶ εἶναι ἀντιθέτως τοποθετημέναι ὡς πρὸς τὰ ἀνάγλυφα τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως. Ὁ χῶρος οὗτος ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν ὀρθογώνιον ἐπιφάνειαν περιβαλλομένην ὑπὸ πλαισίου:

Αἱ διαστάσεις εἶναι: ἀρ. 3978 ὕψ. 0,67, πλάτ. 1,10

» 3979 » 0,69 » 1,13

Τὸ πλάσιον τῆς πρώτης δεξιά, ἑλαφρῶς πλαγιογραφημένον ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω, σχηματίζεται ὑπὸ δύο ραβδώσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα εἶναι καμπύλη καὶ στηρίζεται ἐπὶ μεγάλου γυμνοῦ περιθωρίου. Τὸ κάτω μέρος τῆς πλακὸς περιβάλλεται ἐπίσης ὑπὸ γυμνοῦ περιθωρίου, μικροτέρου ὅμως πλάτους: εἰς τὸ ἄνω τμήμα καὶ ἀριστερά, τὰ κυμάτια τοῦ πλαισίου ἐξωμαλύνθησαν. Ὁ διάκοσμος ἀποτελεῖται ἀπὸ διπλοῦν κύκλον, ὅστις τέμνεται ὑπὸ διπλοῦ ῥόμβου κανονικῶς τοποθετημένου, τὰ ἄκρα τοῦ ὁποίου ἀπολήγουσιν εἰς κρίνους καὶ φύλλα κισσοῦ. Εἰς τὸ κέντρον ὑπάρχει δεύτερος διπλοῦς κύκλος, σχηματιζόμενος ὅπως οἱ προηγούμενοι, ἐκ δύο σπειρῶν πλαγιογραφημένων, ἑλαφρῶς ἀναγλύφων. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἀναγλύφου ὑπάρχει εἰς κρίνος πλαισιούμενος ὑπὸ διπλοῦ ῥόμβου, ἐπίσης κανονικῶς τοποθετημένου. Αἱ γωνίαι τοῦ ῥόμβου καταλήγουσιν ἐξωτερικῶς εἰς τέσσαρα φύλλα κισσοῦ, στηριζόμενα ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ κύκλου.

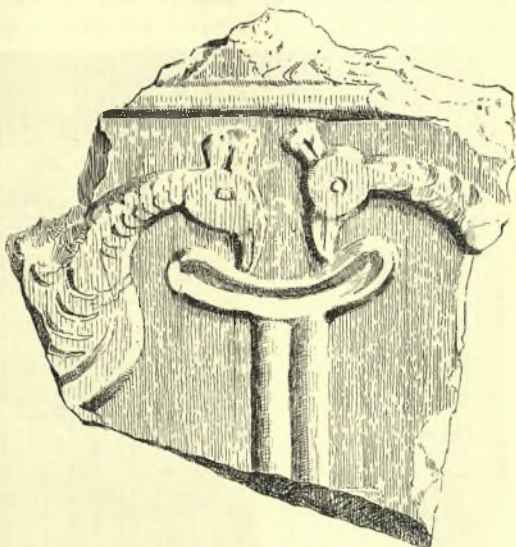
Ὁ διάκοσμος τῆς δευτέρας πλακὸς, ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν τέχνην, εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν τῆς πρώτης. Εἰς τὸ κέντρον διακρίνονται τέσσαρες κρίνοι ἐν σχήματι σταυροῦ, οἵτινες κατέχουν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν, προσδιοριζομένην ὑπὸ ῥόμβου κανονικῶς τοποθετημένου, ὅστις ἐπίσης πλαισιοῦται ὑπὸ δύο ἄλλων ῥόμβων σχηματιζομένων ὑπὸ σπειρῶν ἑλαφρῶς πλαγιογραφημένων, μικροτέρου ὅμως πλάτους τοῦ προηγουμένου. Αἱ γωνίαι τοῦ δευτέρου καταλήγουν ἐξωτερικῶς εἰς τέσσαρα φύλλα κισσοῦ. Μέγας διπλοῦς ῥόμβος πλαισιώνει τὸ σύνολον, ὅστις, ὅπως ὁ ῥόμβος τῆς προηγουμένης πλακὸς, ἔχει εἰς τὰς ἐξωτερικὰς γωνίας συμπλέγματα, κρίνους καὶ φύλλα κισσοῦ. Εἰς τὸ μέσον ἐκάστης πλευρᾶς τοῦ ῥόμβου τὸ περιζῶμα προβάλλεται συνεχές, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζωνται τέσσαρες προεξοχαὶ ἐν εἴδει πετάλων, εἰς τὸ κέντρον τῶν ὁποίων διακρίνονται τέσσαρα ἀνθέμια συμμετρικῶς διατεταγμένα.

Ἡ ἐξέτασις τῶν πλακῶν τούτων μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πρόκειται περὶ δύο πλακῶν θωρακίου, τὰς ὁποίας ἐξήγαγον ἀπὸ πυρποληθὲν οἰκοδόμημα τοῦ 6^{ου} αἰῶνος καὶ ἐχρησιμοποίησαν πάλιν. Πράγματι πολλοὶ λόγοι ἐνισχύουν τὴν εἰκασίαν ταύτην. Πρῶτον, καθὼς παρατηρήσαμεν ἄνωτέρω, αἱ διακοσμήσεις εἶναι τῶρα ἀντιθέτως τοποθετημέναι ὡς πρὸς τὰς γλυπτὰς παραστάσεις. Αἱ ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς προξενηθεῖσαι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ μαρμάρου βλάβαι, δὲν διακρίνονται εἰμὴ ἐπὶ τῆς μᾶς πλευρᾶς, ἥτις κατὰ τὴν νέαν διάταξιν τῶν πλακῶν ἔπρεπε νὰ ᾔτο ἐφηρμοσμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου καὶ

συνεπῶς δὲν ὑπέστη ἐπιδιόρθωσιν. Τοῦθ' ἀντίθετος πλευρά, ἐπὶ τῇς ὁποίας εὗρίσκονται τὰ ἀνάγλυφα, ἐκαθαρίσθη ἐπιμελῶς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀφῆρσε μαζὺ μὲ τὴν προσβληθεῖσαν ἐπιφάνειαν τοῦ μαρμάρου καὶ τὴν παλαιὰν διακόσμησιν, ἣτις συνίστατο, πιθανώτατα, ἀπὸ συνήθους τύπου σταυρόν, ἐντὸς κύκλου ἑλαφρῶς ἀναγλύφου. Ὁ καλλιτέχνης, πρὸς ἐξοικονόμησιν χώρου, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος ἠναγκάσθη νὰ παραλείψῃ τὰς δύο θραβδώσεις τοῦ πλαισίου. Πράγματι τὸ πλευρικὸν καθὼς καὶ αἱ ἄλλαι θραβδώσεις, φαίνονται ὅτι ἔχουσι τελείως ἀποκοπῇ. Αἱ πλάκες αὗται ἦσαν τοποθετημέναι ἐκατέρωθεν στήλης ἢ ἄλλης πλακός, ἣτις ἐσχημάτιζε τὸ ἐνδιάμεσον, καὶ ἐπὶ τῇς ὁποίας ἦτο λαξευμένον τὸ ὑπόλοιπον ἄγγειον, μέρος τοῦ ὁποίου διακρίνεται ἐπὶ τῇς δεξιᾶς πλακός, μέρος δὲ τῇς λαβῆς ἐπὶ τῇς ἀριστερᾶς (εἰκὼν 3).

Ἀπὸ τὸ ἄγγειον, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, θὰ ἀνυψοῦτο σωλὴν ἀπολήγων εἰς κῶνον πεύκης, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔξεπήδα τὸ ὕδωρ¹, ὅπως φαίνεται εἰς ἐπικεφαλίδα τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, παραληφθεῖσαν ἀπὸ χειρόγραφον Εὐαγγέλιον μετὰ μικρογραφιῶν τοῦ 13^{ου} Αἰῶνος, φυλαττόμενον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Παλαίου Σεραγίου² (εἰκὼν 4).

Ἡ παράστασις δύο παγωνίων τοποθετημένων ἐκατέρωθεν ἄγγείου ἢ πίδακος εἶναι ἀρκετὰ κοινὴ καὶ φέρεται συχνάκις εἰς Βυζαντινὰ γλυπτὰ ἢ ζωγραφίας. Ὅθεν δὲν χρειάζεται νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοῦ θέματος. Θὰ ἀρκεσθῶμεν μόνον νὰ παρουσιάσωμεν ἐνταῦθα (εἰκ. 5) πρὸς παραβολήν, μίαν ἄλλην ἀνέκδοτον πλάκα παριστῶσαν τὸ ἴδιον θέμα. Εὗρίσκεται αὕτη εἰς τὴν

Εἰκ. 3. Παράστασις παγωνίων ἐπὶ συντρίμματος
θωρακίου ἀποκειμένου ἐν τῷ μουσείῳ τῇς
Κωνσταντινουπόλεως

¹ J. Strzygowki, *Der Pinienzapfen als Wasserspeier*, *Römische Mitteilungen* XVIII, 1903, σ. 185. J. Ebersolt, *Le Grand Palais de Constantinople et le livre des Cérémonies* Paris 1910, σ. 111.

² Μεμβράνη σχήματος 0,30×0,23, 210 φύλλα. J. Ebersolt, *Mission Archéologique de Constantinople*, Paris 1921, σ. 61, Νο 21. Ἐπίσης Βλ. δι' ὅμοιον ἀντίτυπον, O. M. Dalton, *Byzantine Art and Archaeology*, Oxford, 1911, σ. 243 εἰκ. 151.

πρόσoπιν τουρκικῆς κρήνης ἐν χρήσει, κειμένης εἰς τὴν ἐξοχὴν, 4 χιλιόμετρα βορείως τοῦ Μπακήρικιοῦ (τέως Μακροχωρίου, πάλαι Ἐβδόμου), καὶ τὸ ὕδωρ αὐτῆς χρησιμεύει πρὸς ἄρδευσιν τῶν λαχανοκήπων τοῦ Σογανλῆ. Εἶναι πλάξ ὕψους 0,75, πλάτ. 1,33, καὶ πάχ. 0,06. Πλαισιοῦται ὑπὸ τριῶν θραβδώσεων μετὰ γυμνῶν περιθωρίων. Τὸ κάτω τμήμα ἐθραύσθη, καθὼς καὶ τὸ κέντρον, ὅπου ἠνοίχθη ὁπλὴ διὰ τὴν ἐκροὴν τοῦ ὕδατος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξηφάνισε

Εἰκ. 4. Ἐκ τοῦ ἐπιτίτλου χειρογράφου Εὐαγγελίου τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἀποκειμένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Ἀχμέτ τοῦ Γ' ἐν τοῖς παλαιοῖς ἀνακτόροις τῆς Κων/πόλεως.

τελείως τὸ σχηματοποιημένον ἄγγειον, ἐξ οὗ ἀνέδουν κλώνοι ἀμπέλου καὶ ὁ ἀπολήγων εἰς κῶνον πεύκης σωλήν. Τὰ παγώνια ἴστανται ἐπὶ δύο συμμετρικῶς τεταγμένων κλώνων ἀμπέλου μετὰ βοτρύων, θραμφίζουσι δὲ τὸν κῶνον τῆς πεύκης, ἥ μᾶλλον πίνουν ἀπὸ τὸ ἀναβρύον ὕδωρ. Τὸ σῶμα τῶν πτηνῶν εἶναι γυμνόν, ὃ δὲ καλλιτέχνης ἀπεικόνισε λεπτομερῶς μόνον τὰ πτερὰ καὶ τὰς οὐράς. Τὸ ἄνω τμήμα τῆς πτέρυγος κοσμεῖται ὑπὸ φολιδωτοῦ, παριστάνοντος τὰ μικρὰ πτερὰ, τὰ ὁποῖα διαχωρίζονται ὑπὸ μεγάλων πτερῶν,

ὑποδεικνυμένων διὰ παραλλήλων ἀβλακώσεων. Αἱ καταπίπτουσαι οὐραὶ ἀποτελοῦνται ἐκ μιᾶς διαμέσου καὶ πολλαπλῶν πλευρικῶν νευρώσεων μετὰ τριῶν ἐστιγμένων κύκλων, συμμετρικῶς τοποθετημένων, οἵτινες παριστάνουν τὰς κηλίδας τοῦ πτερώματος.

Ἄλλο ἀνάγλυφον, γνωστὸν ἤδη ¹, (εἰκ. 6) εὗρισκόμενον ἐπὶ τῆς προσόψεως τῆς κρήνης τοῦ Κήρυ Τσεσμέ, πλησίον τοῦ ὑδραγωγείου τοῦ Οὐάλεντος παρουσιάζει τὰς αὐτὰς ἀναλογίας ὅσον ἄφορα εἰς τὴν διάταξιν τοῦ

Εἰκ. 5. Τὸ παρὰ τὸ Βυζαντινὸν ἑβδομον ἀνάγλυφον τὸ ἐντετοιχισμένον νῦν ἐπὶ τῆς προσόψεως Τουρκικῆς κρήνης.

θέματος καὶ τὴν τεχνοτροπίαν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο πλάκας ἀνίσων διαστάσεων. Ἡ κυριώτερα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀπεικονίζεται τὸ θέμα, ἔχει ὕψος 1,10, πλάτος 1,47. Ἡ δεξιὰ, ἣτις χρησιμεύει ὡς συμπλήρωμα τῆς πρώτης, ἔχει ὕψος 1,25, πλάτ. 0,37. Τὸ θέμα εἶναι τὸ ἴδιον, καὶ τὰ παγώνια παρουσιάζουσι τὴν αὐτὴν συμβατικὴν, αὐστηρὰν συμμετρίαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν προηγουμένην πλάκα. Ἡ αὐτὴ συμμετρία παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ τῶν κλώνων τοῦ φυτοῦ μετὰ φύλλων, οἵτινες ἐξέρχονται ἐκ τοῦ ἐν σχήματι κάλυκος ἀγγείου. Τὸ σῶμα τῶν πτηνῶν εἶναι ἐπίσης γυμνόν, αἱ δὲ πτέρυγες καὶ αἱ οὐραὶ ἐξετελέσθησαν

¹ Μ. Γεδεών, Χρονικά τοῦ Πατριαρχικοῦ οἴκου, Κων/πολις 1886, σ. 61. — Mordtmann, Esquisse topographique de Constantinople Lilli, 1892, σ. 71. — J. Strzygowski, "Ενθ' ἀν. σ. 195 εἰκ. 10.

κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ὅπως ἐπὶ τῆς πλακὸς τοῦ Σογανλῆ. Αἱ δύο τελευταῖαι, παραστάσεις αἵτινες, κατὰ τὴν γνώμην μας, ἀνήκουσιν εἰς τὸν 6^{ον} αἰῶνα, παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς ἐκ τοῦ λουτροῦ τοῦ Ἰμραχόρ (Ἐμίρ - Ἀχοῦρ) προερχόμενας, παρουσιάζουσι διαφορὰς ἀρκετὰ σημαντικὰς. Ἐνταῦθα οἱ καλλιτέχνη ἐτήρησαν αὐστηρὰν συμμετρίαν, ἣτις ἀρμόζει εἰς τὸν καθαρῶς διακοσμητικὸν σκοπὸν, εἰς τὸν ὅποιον ἀπέβλεψαν, ἐνῶ ὁ καλλιτέχνης ὁ ἐκτελέσας τὰ ἀνάγλυφα τοῦ λουτροῦ τοῦ Ἰμραχόρ, προσεπάθησε μὲ διακοσμητικὸν πάντοτε

Εἰκ. 6. Ἐκ Βυζαντινοῦ ἀναγλύφου ἐντετοιχισμένου ἐπὶ τῆς προσόψεως Τουρκικῆς κρήνης παρὰ τὸ ὕδραγωγεῖον τοῦ Οὐάλεντος.

σκοπὸν, νὰ πλησιάσῃ τὴν πραγματικότητα, ἀπομακρυνόμενος κάπως τῆς πατροπαράδοτου συμμετρίας.

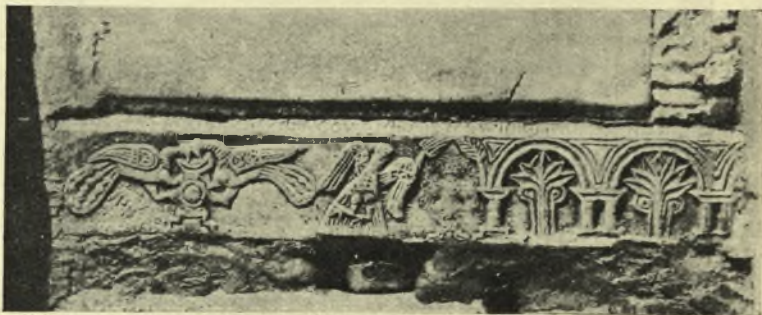
Ὅπως παρατηρήσαμεν ἤδη, ἡ στάσις τῶν πτηνῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καθὼς καὶ ὁ τρόπος τοῦ πίνειν εἶναι πολὺ φυσικά. Ἐπίσης ὁ διάκοσμος τοῦ περῶματος παρίσταται λεπτομερέστατα. Οὕτω, τὸ ἐν παγώνιον δεικνύει τὸ ἄνω τμήμα τῆς οὐρᾶς κεκοσμημένον ὑπὸ ἐστιγμένων κύκλων, παριστώντων τὰς κηλίδας τοῦ περῶματος, ἐνῶ τοῦ δεξιοῦ φαίνεται τὸ κάτω μέρος τῆς ἀνυψωθείσης οὐρᾶς. Ἐπίσης αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν δὲν παρίστανται πλαστικῶς, ὅπως ἐπὶ τῶν δύο πλακῶν τοῦ 6^{ου} αἰῶνος, ἀλλὰ διαφαίνονται σαφῶς, ὅπως καὶ ὁ διάκοσμος τῶν λοφίων.

Κατὰ τὴν γνώμην μας τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα θὰ ἐγένοντο κατὰ τὰ τέλη τοῦ 9^{ου} ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10^{ου} Αἰῶνος, μετὰ τὴν περίοδον τῶν Εἰκονοκλαστῶν. Ἀναμφιβόλως αἱ πλάκες αὗται ἐπρόκειτο ἀρχικῶς νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς διάκοσμος τῶν προσόψεων Βυζαντινῶν κτηνῶν, ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ πάλιν

Εἰκ. 8. Ξύλινον θυρόφυλλον Ἀραβικῆς τέχνης II' αἰῶνος ἀποκείμενον ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὑπάρχουσιν ἤδη δύο παραδείγματα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τρίτον ἐπὶ τῆς κρήνης τοῦ Γενιτζέ, χωρίου κειμένου πλησίον τοῦ Ὀδεμησίου (ἀρχαίων Ὑπαίπων τῆς Λυδίας (εἰκ. 7). Ἐξ ἄλλου ἡ παράστασις παγωνίων συναντᾶται συχνὰ εἰς τὴν Μουσουλμανικὴν τέχνην¹ ὡς ἀπλῆ διακόσμησις ἀνευ συμβολικῆς ἐννοίας ὡς συναντᾶται εἰς τὴν Χριστιανικὴν τέχνην. Ὡς παράδειγμα δίδομεν ἐδῶ ἐν ξύλινον θυρόφυλλον Ἀραβικῆς τέχνης τοῦ 13^{ου} Αἰῶνος, προερχόμενον ἐξ Ἀγκύρας².

Εἰκ. 7. Παράστασις ἀντιμετώπων παγωνίων ἐπὶ Βυζαντινοῦ ἀναγλύφου ἐντετοιχιζομένου ἐπὶ τῆς κρήνης τοῦ χωρίου Γενιτζέ.

(Εἰκ. 8). Τὰ παγώνια ἔχουσιν ἐν αὐτῷ τὴν ἰδίαν στάσιν καὶ τὴν αὐτὴν συμμετρίαν ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν πλακῶν, τὰς ὁποίας περιεγράψαμεν. Τέλος ἐπὶ τῆς κρήνης Μουράτ τοῦ Γ' εὗρισκομένης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Τσινιλὶ Κιόσκ, τοῦ Μουσείου Κων/πόλεως, βλέπομεν τὸ παγώνιον μόνον ὡς κύριον κόσμημα.

¹ G. Migeon, Manuel d'Art Musulman Paris, 1927, τόμ. I, σ. 268, 358, 363, 379; τόμ. II σ. 24, 28, 110, 214, 215, 234, 293, 294, 302, 304, 305, 307, 316, 317, 324, 326, 328, 338, 384.

² Μουσεῖον Κων/πόλεως. Μουσουλμανικὴ Συλλογὴ, ἀριθ. μητρώου.

Β΄

ΠΛΑΞ ΘΩΡΑΚΙΟΥ ΠΑΡΙΣΤΩΣΑ ΤΗΝ ΘΥΣΙΑΝ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ

Ἡ πλάξ προέρχεται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως παραχωρηθεῖσα εἰς τὸ Μουσεῖον ὑπὸ τῶν κληρονόμων ἀρχαιοπώλου ἐγκατεστημένου ἐν Ζιντζιρλί Χὰν τῆς Μεγάλης Ἀγορᾶς. — Εἶναι καταγεγραμμένη ὑπ' ἀριθ. 4141 τοῦ μητρώου Μαρμάρων τοῦ Μουσείου Κων/πόλεως.

Εἰκ. 9. Ἡ προσθία ὄψις τοῦ θωρακίου, ἐφ' οὗ ἡ παράστασις τῆς θυσίας τοῦ Αβραάμ.

Ἀσβεστόλιθος σκληρός. Σημεριναὶ διαστάσεις: ὕψ. 0.78, πλάτ. 0.82, πᾶχ. 0.10. Τὰ ἀνάγλυφα παρουσιάζουσι προεξοχὴν 0.02.

Ἡ πλάξ αὕτη θὰ εἶχεν ἐπὶ μακρὸν χρησιμεύσει πρὸς πλακόστρωσιν, μὲ τὰς γλυπτὰς παραστάσεις ἐστραμμένας πρὸς τὴν γῆν, ἐπὶ τῶν ὁποίων δια-

κρίνονται ακόμη ἕχνη κονιάματος. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, ἡ ἐπιφάνεια ἔχει φθαρῇ ὑπὸ τῆς ὑγρασίας καὶ ἔχουσι σχηματισθῇ ἐν αὐτῇ πολυάριθμοι κοιλότητες.

Αἱ ἀρχικαὶ διαστάσεις τῆς πλακὸς ἐμειώθησαν ὑπὸ τῆς λιθοτομίας, ἥτις ἐξηφάνισε τὸ ἥμισυ τοῦ δένδρου μετὰ τῶν ὀπισθίων μερῶν τοῦ κριοῦ ἀριστερά, καὶ τοὺς πόδας τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ ζώου εἰς τὸ κάτω τμήμα. Διαβρώσεις ἐπιπόλαιαι παρατηροῦνται ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας καὶ ἀρκετὰ

Εἰκ. 10. Ἡ ὀπισθία ὄψις τοῦ αὐτοῦ θωρακίου.

ἐμφανεῖς εἰς τὰ ἀνθρώπινα πρόσωπα. — Ἄνωθεν τοῦ κριοῦ διακρίνεται κοιλότης διὰ μεταλλικὸν ἔμβολον· ἡ ἄνω ἀριστερὰ γωνία εἶναι τεθραυσμένη. Πλαγία θραῦσις εἰς τὸ ἄνω δεξιὸν τμήμα ἔχει ἀφαιρέσει τὰ δάκτυλα τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ Πατριάρχου καὶ τὴν λεπίδα τῆς μαχαίρας. Ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια εἶναι λίαν ἐφθαρμένη, λόγῳ τῆς ὑπὸ τῶν ποδῶν τριβῆς.

Ὁ Ἀβραὰμ ὄρθιος, ἐστραμμένος δεξιὰ, μὲ τὸ σῶμα στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός, τοῦ ἀριστεροῦ ἐλαφρῶς καμπτομένου, στρέφει τὴν κεφαλὴν δι' ἀποτόμου κινήσεως ἀριστερά, πρὸς τὴν Χεῖρα Κυρίου «*Dextram Domini*»,

ἥτις διαφαίνεται εἰς τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν τοῦ πεδίου. Ἡ κόμη αὐτοῦ εἶναι βραχεῖα καὶ ἐρριμμένη ἐπὶ τοῦ μετώπου, οἱ ὀφθαλμοὶ μεγάλοι καὶ ἐσκαμμένοι εἰς κυκλικὴν κοιλότητα, τὸ οὖς ὀρατόν, μέγα καὶ ἐξέχον, τὸ γένειον μικρὸν καὶ πυκνόν, ἡ ῥίς, τὸ στόμα καὶ οἱ μύστακες ἔχουσι πολὺ διαβρωθῆ. Ὁ Πατριάρχης φέρει μακρὸν χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, ἐν κράσπεδον τοῦ ὁποίου κατέρχεται κατὰ μῆκος τῆς ῥάχεως. Αἱ χειρίδες εἶναι ἀνεστραμμέναι μέχρι τῶν ἀγκώνων, οὕτως ὥστε τὰ ἀντιβράχια μένουσι γυμνά. Στηρίζει τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ νιοῦ του, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς, ἀνυψωμένης, κρατεῖ τὴν μάχαιραν.

Ὁ Ἰσαάκ, μὲ τὰς χεῖρας συνδεδεμένας ὀπισθεν τῆς ῥάχεως, εἶναι ἀνωπός, μὲ τὸ ἕνα γόνυ εἰς τὴν γῆν, καὶ φέρει βραχὺν χιτῶνα, ὅστις ἀφίνει ἀκάλυπτα τὰ γόνατα καὶ τὰς κνήμας. Τὸ πρόσωπον ἔχει διαβρωθῆ, ἡ κόμη εἶναι βραχεῖα καὶ ἐρριμμένη ἐπὶ τοῦ μετώπου, τὸ δὲ οὖς μέγα καὶ ἐξέχον. Ὁπισθεν τοῦ Πατριάρχου εὐρίσκεται ὁ κριὸς τῆς ἀντικαταστάσεως, πλαγιογραφημένος δεξιᾶ, καὶ προσδεδεμένος διὰ φορβιᾶς εἰς τὸν κεκομμένον κλάδον δένδρου, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται δέσμη φύλλων.

Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς ὑπάρχει σταυρὸς πεπλατυσμένος ἐντὸς κύκλου παισιουμένου ὑπὸ δύο γυμνῶν περιζωμάτων.

Ἔργασία χονδροειδῆς τοῦ τέλους τοῦ 5^{ου} Αἰῶνος¹.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΑΚΡΙΔΗΣ

¹ Βλ. Θραῦσμα ἀναλόγου παραστάσεως, παρὰ Mendel, Catalogue des Sculptures du Musée de Constantinople τόμ. II σ. 473, No 674; G. Stulfauth, «Die Engel in der altchristlichen Kunst (Archaeologische Studien zum christlichen Altertum und Mittelalter von J. Ficker, III Heft), σ. 97. Τὸ θέμα παρίσταται συχνάκις ἐπὶ παλαιοχριστιανικῶν τραπεζῶν, ὧν μία ἐν τῷ μουσεῖῳ Ἡρακλείου Κρήτης ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Α. Ὁρλάνδου ἐν Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher τόμ. 6 σελ. 160-163, ἔνθα καὶ σχετικαὶ παραπομπαί.